
Elátkozott királyok – A Százéves háború sorozat negyedik kötete

Amikor Róbert skót király fiát, a trónörökös kis kísérettel Franciaországba küldte nyelvet tanulni, az angolok hajóját feltartóztatták és a fiatal herceget Londonba vitték. „Én is beszélek franciául, közvetlenül hozzám is küldheték volna a fiatalembert” – mondta IV. Henrik miután Jakabot a színe elé vezették, és hogy megbizonyosodjanak arról, hogy jól megtanul franciául, 18 évre vendégül látták a londoni Towerben. Amikor apja megtudta a hírt, a katasztrófa annyira lesújtotta, hogy rövidesen, 1406-ban meg is halt.

A fenti részlet mutatja meg a legjobban, hogy *Jonathan Sumption*, az angol történetírás legszebb hagyományait folytatja. Nemcsak rendkívül alapos tudása, az események részletgazdag bemutatása, hanem a narráció könnyed, helyenként ironikus volta is elősegíti, hogy az Elátkozott királyokat, a Százéves háború negyedik kötetét, az olvasó ne tudja letenni a kezéből.

Jonathan Sumption édesapja háborús hős volt, aki a második világháború után jónevű ügyvéd lett. Fiának klasszikus nevelést biztosított, amely magában hordozta egy sikeres karrier minden lehetőségét. Először az Eton College-ba járt, majd Oxfordban fejezte be tanulmányait és lett középke-rász. Később azonban úgy döntött, hogy édesapjához hasonlóan jogi pályán folytatja karrierjét. 2011-ben beválasztották az angol Legfelsőbb Bíróság tagjai közé, melynek következtében főrenddé emelték.

Lord Sumption sorozatát a százéves háborúról, aminek az első kötetét 1990-ben adták ki, Edward Gibbon *A Római birodalom felemelkedése és bukásának történetéhez* hasonlítják, mind mélységét, mind pedig terjedelmét tekintve. A negyedik kötet az 1399 és az 1422 közötti eseményeket dolgozza fel. A 18 fejezetből álló könyv fejezetenként a tárgyalt időszak egy-két évével foglalkozik. Egy-egy fejezet 90–100 oldalt ölel fel, ebből is látható, hogy mennyire alapos munkát végzett a szerző. Ugyanakkor nem vesz el a részletekben, nagyon logikusan, áttekinthetően mutatja be az eseményeket és azok összefüggéseit. Az olvasó mindig tisztában van a sokszor egyszerre párhuzamosan négy helyen futó történetekkel. A korszak angol

és francia főszereplőit, a Lancaster-, és a Valois-ház tagjait, királyok és hercegek életét és tetteit ugyanúgy megismerjük, ahogy a párizsi utca egyszerű emberének a mindennapjait is nyomon követhetjük.

A fejezetek kronologikus sorrendben követik egymást. Az első két fejezetben Sumption bemutatja a korszak legfontosabb helyszíneit és szereplőit. A századforduló Párizsát II. (Palaiologosz) Mánuel bizánci császár fényes bevonulásán keresztül írja le a szerző, biztos kézzel vezetve az olvasót az 1400-as évek eleji utcákon úgy, hogy egyszerre szolgál referenciával a mai modern Párizsra vonatkozóan. A fejezet második része a XV. század első évtizedének három legfontosabb francia főszereplőjével VI. (Örült) Károly francia királlyal, II. (Merész) Fülöp burgundi herceggel, és a király testvérével, Orléans-i Lajossal foglalkozik. VI. Károly elmeállapota 1392-től folyamatosan romlott, méltán kiérdemelte az Örült melléknevet. Azonban mentális betegsége nem volt folyamatos, hosszabb-rövidebb időszakokra, néha hetekre, néha hónapokra magához tért, hogy aztán elméje újra elboruljon. Azokat az időszakokat, amikor nem volt beszámítható, a kortársak a király „távollétéként” aposztrofálták. Károly több mint 40 éves uralkodása Franciaország számára katasztrofális volt. « Távollétei » idején a Fleur-de-Lys hercegeinek hatalomért történő vetélkedése határozta meg Franciaország sorsát. Burgundi Fülöp és Orléans-i Lajos összecsapása a XV. század első éveiben előrevetítette az Armagnacok és a Burgundiak polgárháborúját, amely végső soron az angol beavatkozáshoz, és a végzetes azincourt-i csatához vezetett.

II. Richárd bukását követően IV. Henrik került az angol trónra. A francia udvar azonban nem ismerte el Henriket királynak, és mindent megtett azért, hogy a hatalomból elmozdítsák. A franciák követeket küldtek az angolok ellenségeihez, a skótokhoz és a walesiekhez. A Londonba érkező francia követek Henriket következetesen nem királynak szólították. Az uralkodónak a franciák nélkül is elég baja akadt. Egyrészt kincstára üresen kongott, a londoni zűrzavart kihasználva a skótok betörték északon, míg nyugaton Owen Glendower lázadása bénította meg Angliát. Nem véletlenül kapta a második fejezet a Megosztott sziget címet. Jól nyomon követhető Sumption abbéli tehetsége, ahogy a Londonban, Skóciában, Walesben és Párizsban egyszerre történő eseményeket összefüggéseiben érthetően tárja az olvasó elé, tisztán láttatva az udvari intrikákat, a sokszereplős, szövevényes, fordulatokkal teli történet világos leírását adva.

Sumption részletesen taglalja a százéves háború egyik kevésbé ismert részét, a „kalózháborút”. A kalózkodás a XIX. század közepéig nemzetközi jog által szabályozott „foglalkozás” volt. A XIII. századtól kezdődően az

angolok fejlesztették magas fokra e „nemes” hivatást, mely a háborúskodás szerves részévé vált. A XV. század elejére már magas szervezettségi fokon állt. A kormány felhatalmazásával bíró kereskedők időnként „kalóznak álltak”, és kifosztották az ellenség hajóit, vagy azokat a semleges zászló alatt hajózó kereskedőket, akikről úgy hitték, hogy a háború szempontjából stratégiailag fontos árukat szállítanak a másik hadban álló fél számára. Így, a La Manche-csatorna mindkét partján, Bretagne-tól Pikárdiáig, Darthmouth-tól Fowey-ig, bretonok, angolok, franciák, flamandok, skótok és walesiek álltak kalóznak és rabolták ki az erre járó kereskedő hajókat 1402 és 1404 között. A kalózkodás jelentős szerepet játszott a tengerparti dél-angliai városok gazdaságában. Nincsenek pontos adatok, hogy összehasonlítsuk a két háborús fél által elért eredményeket, de a források alapján úgy tűnik, hogy az angolok voltak sikeresebbek. A kalózkodás nem korlátozódott csak a hajók kifosztására, hanem a csatorna mindkét oldalán fekvő városok felprédálása és megsarcolása is benne foglaltatott. Ez a fejezet nagyon jól szemlélteti, hogy a szerző mennyire alapos kutatói munkát végzett. A korabeli krónikák (Monstrelet, Froissart, a Saint Denis-i, a Saint Albans-i krónikák, a Chronicle of London stb.) mellett széleskörű levéltári forrásokra is támaszkodik.

Sumption bemutatja a bordeaux-i székhelyű angol fennhatóságú Guyenne-i hercegséget, mármint mindazt, ami angol kézen maradt belőle 1404-re. A hercegség gazdagsága a Bordeaux-ból Angliába irányuló borexportra alapult. Ezt tette tönkre a „kalózháború”. A hercegség békeidőben sem tudta fedezni védelmi kiadásait, mindig is rá volt szorulva az angol korona hathatós pénzügyi segítségére. 1404-re ez a pénzügyi segítség már nem létezett. Merész Fülöp halálával Orléans-i Lajos jutott döntő befolyáshoz a francia udvarban, kihasználva vezető pozícióját marginalizálta Fülöp örökösét, Félelemnélküli Jánost, az új burgundi herceget, és hadat indított a guyenne-i hercegség ellen. Amíg Angliában IV. Henrik a hatalom megtartásáért küzdött, addig Franciaországban a burgundiai herceg és Orléans-i Lajos egyre élesedő vetélkedése határozta meg a politikát, amely 1405-re fegyveres összecsapásba torkollott.

A francia hódításnak délen az angolok képtelenek voltak ellenállni, jelentős területi veszteségeket szenvedtek, végül a franciák Bordeaux falaihoz érkeztek, amelyet azonban megfelelő tengeri erősítés híján nem tudtak megostromolni. Annak ellenére, hogy a franciák a hadjárat során 90 várost és várat foglaltak el, csalódottak voltak, mert a legfontosabb cél, Bordeaux kicsúszott a kezük közül, és ahogy az már ebben a korszakban lenni szokott, pénzhány miatt be kellett fejezni a hadjáratot. Az elfoglalt városok és várak

jó részét az angolok visszahódították, és a kor minden katonai gondolkodója meg volt róla győződve, hogy délnyugaton az angol uralom teljes mértékben visszaállítható. A franciák nemcsak délen, hanem Walesben is kezdeményezően léptek fel. Owen Glendowerrel szövetséget kötve expedíciós sereget küldtek Walesbe, melynek végső célja London volt. Azonban, a párizsi udvar, nem először a háború folyamán, nem mérte fel pontosan a helyzetet, nem értette meg a walesi háború természetét, amely alapvetően gerillaháború volt. Így, vállalkozásuk ab ovo kudarcra volt ítélve. 1406-ban a franciák kettős hadjáratot terveztek: Orléans-i Lajos vezetésével Bordeaux irányában indítottak hadat, Félelemnélküli Jánosra pedig Calais ostromát bízták. A kettős hadjárat azonban túlságosan nagy terhet rakott a francia kincstárra, és miután az orléans-i herceg szava volt a döntő a francia udvarban, a saját forrásaiból jelentősen áldozó burgundi herceget, az alapos és hosszadalmas ostromelőkészületek ellenére megalázó módon visszarendelték, hogy a déli hadjáratot támogathassák. Azt a hadjáratot, amely azonban semmilyen eredményre nem vezetett.

A következmény Orléans-i Lajos meggyilkolása lett. A gyilkosságot Félelemnélküli János rendelte el, először titokban akarta tartani, azonban a gyors és pontos nyomozás hatására, a királyi hercegek előtt felfedte tétét. Lajos örökösei, Armagnac grófjával, a királynéval, Berry hercegével, Anjou hercegével egységre lépve fordultak a burgundi herceg ellen. Velük szemben Félelemnélküli János saját rokonságán és hátországán túlmenően a párizsi egyetemre, és magára a párizsi népre támaszkodott. Reformprogramot hirdetett meg, melynek célja a korrupció és a túlnövekedett központi adminisztráció visszaszorítása volt. A szerző élénken ábrázolja a kibontakozó konfliktust, a hatalmi egyensúly változását, nemcsak a királyi család, hanem szélesebb körben az Armagnac és a Burgundi párt polgárháborújában érintett nemesek, értelmiségiek, és a közemberek sorsát is.

Uralkodása utolsó felében IV. Henrik egyre passzívakabban viselkedett, fia, V. Henrik sokkal agilisabb volt. Vérszemet kapva a Franciaországban kirobbanó polgárháború kapcsán, újraélesztette a régi angol követeléseket, reményt adva az angoloknak, hogy III. Edward kora köszönt be újra, és megint angol seregek fogják járni Franciahont, hogy zsákmánnyal megrakodva, gazdagon térjenek vissza Angliába. Természetesen, mindezt nem alaptalanul tette, hisz mind az Armagnacok, mind Félelemnélküli János az ő kegyeit keresték. Követségek érkeztek Londonba, akikkel párhuzamosan tárgyalt, és bár trónörökösként is a burgundi herceget támogatta, mégis a többet ígérő Armagnac-párttal lépett először szövetségre. A kisszámú angol expedíciós sereg, délről indulva, gyakorlatilag ellenállás nélkül ju-

tott el Franciaország szívébe, bebizonyítva, hogy mennyire sérülékeny a polgárháború sújtotta királyság. Az Armagnacok nem tudták teljesíteni a szerződésben vállalt pénzügyi feltételeket, nem voltak képesek kifizetni az angol sereget, melynek eredményeképp még több pusztítás érte az eddig is agyonadózott francia vidéket. Párizsban Félelemnélküli János egyre inkább igénybe vette az egyetem és a radikális polgárság támogatását céljai elérésének érdekében. Az irányítás azonban lassan kicsúszott a kezéből, és a folyamatok az 1413-as Caboché-lázadásba torkollottak. A párizsi hentesek és mészárosok vezetésével a szélsőséges csöcselék először az utcán vette át a hatalmat, majd az udvar fölött is. Végül, a királyi családot is – a trónörökös és magát a királyt is – túsul ejtették. Megtisztították az adminisztrációt az Armagnac-pártiaktól, bizottságokat neveztek ki annak érdekében, hogy véghezvigyék a Félelemnélküli János tervezte reformokat. Rémuralmuk, amely folyamatos kivégzések, lincselések közepette telt el, természetesen hosszútávon nem volt fenntartható és végső soron a bukásukhoz vezetett. Félelemnélküli János Párizsból történő menekülését követően, az Armagnacok visszatértek, hogy bosszút állhassanak. Ezt rövid idő alatt és rendkívül hatékony módon meg is tették. A lázadás túlélő vezetői Burgundiába menekültek.

Az Orléans-i párt új feje, Károly herceg Párizs elfoglalását követően, a királlyal, és a trónörökösrel együtt, bár nem teljesen azok szabad akaratából, a kor viszonyaihoz képest hatalmas sereget gyűjtött és megtámadta a burgundiai herceg területeit. Félelemnélküli János nem tudott a királyi sereghöz mérhető hadsereget toborozni, így jelentős ellenállást sem tudott kifejteni. Ehhez járult hozzá az is, hogy alattvalói az Armagnacok ellen igen, a francia király ellen azonban nem akartak harcolni. A hadjáratot a törékeny arras-i béke zárta, amelyet a trónörökös ütött nyélbe, ráerőltetve akaratát mindkét oldalra, így biztosítva mindkét tábor elégedetlenségét és ezzel együtt a háború folytatását.

Az egyes fejezetek lezárásából, végmondataiból látszik, hogy Sumption mennyire jó történetmesélő. Előszeretettel használ olyan, a tárgyhoz illő forrás-idézeteket a fejezetek zárómondataiként, amelyek színesítik a leíró részeket. Néhány végmondat ízelítőül:

„Nem támogattad az Armagnacokat a királyunk ellen, és nem azzal fenyegetted meg, hogy felégeted a házat? – mondta egy Craon-i lakos a szomszédjának, majd fogott egy fejszét és jól beverte a fejét.”

„Tanúi vagyunk [...] királyságunk nyomorult és méltatlan hanyatlásának.”

„A jóisten tudja, fiam, milyen fondorlatos és rögzös úton került a fejemre ez a korona, és igazán én tudom, milyen nehéz teher viselni.”

Nemcsak az egyes fejezetekre, hanem a könyv egészére jellemző a jól átgondolt szerkesztés, a precíz, feszes struktúra. Magával az azincourt-i csatával tulajdonképpen három egész fejezet foglalkozik. A szerző egy teljes fejezetet szán a hadjárat előkészítésének, és egy másikat magának a csatának, egy harmadikat pedig a csatát lezáró, tárgyalásoknak és békének. A hadjárat előkészítését illetően tisztán érzékelteti azokat a szervezési és pénzügyi nehézségeket, amelyekkel V. Henrik nézett szembe. Magabiztosan viszi az olvasót végig a csatatéren, a csataleírás egyszerre részletes, és érthető. Pontosan nyomon lehet követni a csata egyes fázisait, mind az angolok mind a franciák szempontjából. Sumption korabeli leírásokkal, idézetekkel fűszerezi a csata tárgyalását: „Poitiers-ra gondolt mindenki: jobb elveszíteni egy csatát, mondta János, Berry hercege, mint egy csatát és egy királyt egyszerre”. Számunkra különösen érdekesek a könyvnek azok a részei, amelyek a csatát lezáró tárgyalásokkal foglalkoznak. Ugyanis közvetítőnek Luxemburgi Zsigmondot kérték fel. Sumption részletesen ismerteti Zsigmondnak a tárgyalásokban betöltött szerepét, az általa elért sikereket, utazásait Párizsba, Londonba. Megemlíti Garai Miklós nádort, mint Zsigmond személyes megbízottját. Kitűnő leírást kapunk Zsigmondról, mint európai politikusról, tárgyalási technikájáról, meggyőző személyiségéről, illetve a francia és az angol udvar hozzá való viszonyáról.

A könyv utolsó negyede foglalkozik az 1415 és 22 közötti franciaországi angol hódításokkal, illetve a kiújuló polgárháborúval. Sumption megint csak jó érzékkel találja meg az egyensúlyt az angol hódítás, a párizsi események, az Armagnacok és a Burgundi párt, illetve a francia trónörökös közötti háromszögben folyamatosan változó hatalmi harc leírásában. A könyv utolsó felében, több részletes ostromleírás is olvasható (Caen, Rouen, Melun), melyek segítségével szakértő betekintést kapunk a XV. század eleji nyugat-európai hadviselésbe, ostromtechnikába. Külön fejezetet kap Félelemnélküli János halála, akit a montereau-i hídon, 12 évvel Orleans-i Lajos párizsi meggyilkolását követően utolért az Armagnacok bosszúja. A burgundi herceg meggyilkolása égbekiáltó hiba volt. A Burgundi-ház több éven keresztül játszott az angol szövetség gondolatával, azonban a herceg végül belátta, hogy a trónörökösrel való együttműködés kínálja az egyetlen megoldást számára, hogy a Párizstól északra fekvő városokat a hatalmi szférájába vonhassa be. Halála 16 évig tartó vérontást indított el a trónörökös és a Burgundi-ház között. Amikor 1521 júliusában I. Ferenc megnézte Félelemnélküli János koponyáját a champmoli kolostorban, tisztán látszott a fején a gyilkos kardvágás által ejtett sérülés. Idegenvezetője azt mondta neki: „ezen a lyukon keresztül jutottak be az angolok Franciaországba”.

János herceg felesége, Bajorországi Margit rögtön bosszúért esküdött, azonban a Félelemnélküli halála politikai vákuumot hagyott maga után. Párizs csatlakozott Bajorországi Margithoz, és a trónörökös híveit utcáról utcára üldözték. Néhányuknak sikerült elmenekülni, többeket kivégeztek. Az emberek felfegyverkezve jártak az utcákon, életüket féltve. Más franciaországi városokban is hasonló eseményekre került sor, az utak kiürültek, az utazók féltek elhagyni a biztonságosnak vélt helyeket. Az új burgundi herceg, Fülöp, apjának ellentéte volt. Nem értett a kormányzáshoz, szerette az éjszakai életet és az életet általában. Udvara az egyik legkifinomultabb volt Európában. Hatalmas birtokait csak azért lehetett sikerrel igazgatni, mert nagyon jól működő közigazgatást örökölt. Ugyanakkor abban is eltért apjától, hogy nem szerzett olyan könnyen ellenségeket, amint azt Félelemnélküli János tette. Nem szerette a hadjáratok megpróbáltatásait, s amikor tehetett, inkább tárgyalások útján érte el céljait, semmint erőszakkal.

Az 1415 utáni angol hódítások zárásaként született meg a troyes-i egyezmény, melynek létrejöttében az új burgundiai hercegnek jelentős szerep jutott. Sumption, mint már annyiszor a kötet folyamán, az egyezség létrejöttét, a tárgyalások lefolytatását mind az angolok, mind a franciák szemszögéből vizsgálja, így téve érdekfeszítővé az egész folyamatot, amelynek csúcspontja a két király V. Henrik és VI. Károly találkozása. Nem is lehetett volna elképzelni két ennyire különböző személyiséget: Henriket, a sikeres hódítót, és Károlyt a zavarodott, örült királyt. A szerző könnyed stílusban járja körül az eseményt, megleveníti, amint Henrik belépve a trónterembe megközelíti Károlyt, és az egész udvar szeme láttára meghajolva tiszteletteljes szavakkal üdvözlí az uralkodót. Azt a királyt, aki zavartan mocorog trónján, miközben a királyné és tanácsosai idegesen veszik körbe a trónt, nem tudva, hogy mit reagál Károly. Aki végül ránéz Henrikre, majd a következőket mondja: „Oh, Ön az, nos, ha már itt van, legyen üdvözölve”. Az egyezmény szerint Károly leányát hozzáadja Henrikhez, majd örökre fogadja Anglia urát, azt egyben a francia trón örökösévé teszi.

A dauphin nagyon csalódott volt, tanácsosai „átkozott, undorító, igazságtalan” jelzőkkel illették az egyezséget, nem tudták elképzelni, hogy húga, a naiv Katalin hogyan tudta ilyen becstelen helyzetbe hozni a trónörököst, hogy megházasodik az ellenséggel. Végül a trónörökös egyik tanácsosa a következőket írta: „Áldott Isten, hűség és igazság, hova tűntetek?”

Az ország kettészakadt, a dauphin és követői természetesen nem ismerték el a troyes-i szerződést, és tovább folytatták a harcot az angolok ellen. A könyv végén nyomom követhetjük, miként veszíti el, heves ellenállást követően a francia trónörökös Melun városát, az azincourt-i csata foglyai-

nak sorsát, és az angolok számára politikai szempontból katasztrofálisnak bizonyuló, bauge-i vereséget. Bár az angolok a kezdeti pánikot követően hamarosan magukhoz tértek, és átvették mind a taktikai, mind a stratégiai kezdeményezést, a csata politikai következményei beláthatatlanok voltak. Tudniillik, a háború történetének addigi 80 évében ez volt az első alkalom, amikor a franciák nyílt csatában le tudtak győzni egy jelentős számú angol sereget. Bauge az angol győzhetetlenség mítoszának végét jelentette. Az Észak- és Nyugat-Franciaországban élőknek az angolok iránti hűsége megingott, számukra a dauphinnal való jó kapcsolat kialakítása hirtelen felértékelődött.

Mindazonáltal a francia politikai sikereket nem követték azonnal katonaiak. A könyv az angolok számára a stratégiaiilag döntő Maux várának sikeres ostromával zárul, minek következtében a francia trónörökös a Loire-től délre szorult, és az összes Párizstól északra és nyugatra lévő helyőrség megadta magát, miután szárazföldön elvágták őket az angolok. A mai napig érthetetlen, hogy a két hónapig tartó ostromba miért nem avatkozott bele a dauphin. 1422 májusában V. Henrik diadalmasan bevonult Párizsba, és a Louvre-ban szállt meg. 1422 nyarán az angol király folytatta a francia trónörökös elleni hadjáratát, azt a hadjáratot, ami számára az utolsónak bizonyult. 1422. augusztus 31-én, 36 évesen betegségben elhunyt. Angol alattvalóinak a király maga volt a nemesség megtestesítője, a győztes herceg, az igazi lovag. A késő középkor egyik legjobb uralkodó-hadvezére volt. Bátor, higgadt, de legfőképp pontosan tudta, hogy mit akar elérni a csatatéren, taktikai és stratégiai döntései egyedülállóvá tették kortársai között. A franciák nemcsak mint ellenfelet tisztelték, hanem mint igazságos embert becsülték, még azok közül is sokan, akiket a dauphinhez kötött hűségük. Nemcsak meghódítani tudott idegen országokat, hanem meg is tudta tartani őket. Ugyanakkor, hatalomvágyát nem tudták a kor korlátozott angol forrásai maximálisan kiszolgálni, és Sumption jól jegyzi meg, hogy sikereihez nagyban hozzájárultak a külső körülmények, a 15 éve dúló francia polgárháború. Senki sem gondolta volna, hogy az évtizedek óta beteg VI. Károly túléli fiatal vejét. Túlélte, bár igaz, hogy csak két hónappal. 1422 októberének végén távozott el. Sumption részletesen leírja a temetését: 24 sirató ment a koporsó előtt csengetve, 200 fáklyahordó kísért a holttestet, az udvar nagyjai, püspökök és bíborosok részvételével. Csak néhányan hiányoztak a temetésről, de azok nem akármik voltak: egyetlen egy királyi herceg sem vett részt. A temetés grandiózus volta sem tudta leplezni a tényeket: egyetlen túlélő fia, Berry-ben folytatott élethalál harcot az angolokkal, legfiatalabb lánya Angliában volt, a halálos ellenség özvegyeként, legidősebb lánya

a bretagne-i herceg felesége, azé a hercegé, aki az angolok leghűségesebb szövetségeseinek bizonyult. A burgundi herceg kimentette magát, Orléans és Bourbon hercege hadifogoly volt Angliában. A hagyomány szerint a király örökösének kellett az elhunyt királyt gyászolni. 1422-ben a trónörökös nem volt ott. Helyette, hogy a tradíció ne szakadjon meg, egy magányos feketébe öltözött alak követte a koporsót. Ez a figura Franciaország régense volt, egy angol, a Lancaster-ház tagja, János, Bedford hercege.

A háború lezárásának történetét remélhetőleg a sorozat újabb kötete fogja bemutatni.

Jonathan Sumption: *The Hundred Years War. Volume IV. Cursed Kings* (A Százéves háború, IV. kötet. Elátkozott királyok). Faber & Faber, London, 2015. 2349 o.

Ölbei Tamás